

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

(6)

ΑΓΩΓΗ

(Ασταθείς μορφές II)

Από την ενοχή στον ... θάνατο

- Στο προηγούμενο μάθημα διαπιστώσαμε ότι η **ενοχή** αποτελεί ένα οντολογικό γνώρισμα του ανθρώπου

Δεν αφορά το ποινικό δίκαιο (δηλ. το αποτέλεσμα μιας δικαστικής κρίσης που καταδικάζει τις πράξεις κάποιου προσώπου)

Κατά έναν αντίστοιχο τρόπο θα προσεγγίσουμε και την έννοια του **θανάτου**

Δεν αφορά το βιολογικό μας τέλος αλλά μια υπαρξιακή κατάσταση με τεράστια παιδαγωγική αξία

Ο θάνατος

- Για να τον κατανοήσουμε θα χρησιμοποιήσουμε το παράδειγμα της χαροκαμένης μητέρας

- Έρθε αντιμέτωπη με τον τραγικό **θάνατο** του ανήλικου παιδιού της

- Θα τον ονομάσουμε «**αποβίωση**»

- Γιατί;

- Διότι θα πρέπει να τον διαχωρίσουμε από τον τερματισμό της ζωής των υπόλοιπων οργανισμών

Ο θάνατος («ψόφος» και «αποβίωση»)

- Σε αντίθεση με τα ζώα που «**ψοφούν**» ο άνθρωπος «**αποβιώνει**» (βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

Δεν υποδηλώνει κάποιο είδος περιφρόνηση ή αηδία

Εγκαταλείπει τα εγκόσμια με έναν εντελώς ιδιαιτέρο τρόπο

Για να τον κατανοήσουμε θα χρησιμοποιήσουμε το ακόλουθο παράδειγμα

Ο θάνατος («ψόφος» και «αποβίωση»)

- Ως αναπόσπαστο μέρος του ζωικού βασιλείου ο άνθρωπος κατατάσσεται στα όντα εκείνα που διαθέτουν αρσενικό και θηλυκό φύλο

- Αν όμως περιοριστούμε στο **πραγματικό** αυτό γεγονός σημαίνει ότι παραβλέπουμε την **πραγματικότητα** (ή αλλιώς τη «γεγονότητα» /βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

- Δηλ. ότι το «φύλο» δεν αποτελεί για μας μια αδιάφορη φυσική ιδιότητα αλλά μια υπαρξιακή κατάσταση

- Υπό την έννοια αυτή ο άνθρωπος «είναι αδιάκοπα περισσότερο από όσο πραγματικά είναι» (βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

Ο Θάνατος

(«ψόφος» και «αποβίωση»)

- Τούτο σημαίνει ότι ο άνθρωπος δεν είναι απλά και μόνο ένα αρσενικό ή θηλυκό πλάσμα αλλά επιπλέον **υπάρχει μέσα από αυτό**

- Μεταμορφώνει το συγκεκριμένο βιολογικό γνώρισμα υπό το πρίσμα της επίδρασης που ασκεί πάνω του ο κοινωνικο/πολιτισμικός περίγυρος

- Κατανοεί και ερμηνεύει το Είναι του ως «άνδρας» ή ως «γυναίκα»

- Δύναται να υπάρξει κατά ποικίλους όπως ως: φαλλοκράτης, μισογύνης, φεμινιστής, ανδροπρεπής, θηλυπρεπής, gay, trans κ.ο.κ.

Ο Θάνατος

(«ψόφος» και «αποβίωση»)

- Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να ερμηνεύσουμε το αντιθετικό σχήμα ανάμεσα στον «ψόφο» και την «αποβίωση» ως εξής:
- Ο «**ψόφος**» αφορά την βιολογική κατάληξη όλων των ζώντων οργανισμών
- Η «**αποβίωση**» τον τρόπο με τον οποίο υπάρχει ο άνθρωπος στη βάση της αμείλικτης αυτής πραγματικότητας

- Δηλ. τον τρόπο που κατανοεί και ερμηνεύει τη θνητότητα μέσα από τις **δυνατότητες που διαθέτει ο κόσμος του**

Λ.χ. ως:

- - πύλη για τον παράδεισο ή την κόλαση
- - αρχή της μετεμψύχωσης
- - απόλυτο τίποτα

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- Μέχρι τώρα μιλήσαμε για την «αποβίωση» και όχι τον «θάνατο» του ανθρώπου

- Γιατί; Διότι ο θάνατος δεν αφορά το οργανικό αλλά το υπαρξιακό
μας τέλος

Πρόκειται για μια κατάσταση όπου **ζω αλλά δεν υπάρχω**

- Κάπως έτσι αισθάνεται και η μητέρα του παραδείγματος

Είναι ζωντανή – νεκρή ...

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΕΡΩΤΗΣΗ: Γιατί νιώθει έτσι;
- ΑΠΑΝΤΗΣΗ: Διότι είναι άνθρωπος

Το μοναδικό Ον που **δύναται** να μεριμνά / νοιάζεται για το Είναι του κατά τρόπο ώστε να το κατανοεί και να το ερμηνεύει (εσείς λ.χ. ενδιαφέρεστε για το Είναι σας ως φοιτητές κατά έναν τρόπο που περιλαμβάνει λέσχες, εστίες, πάσο, εξεταστικές περιόδους, βιβλιοθήκες, συγγράμματα, πτυχιακές εργασίες κ.λ.π. / όλα αυτά είναι διακριτά και απολύτως κατανοητά σε κάθε σπουδαστή)

Η δυνατότητα αυτή εξαρτάται από την ανθρώπινη «διάθεση»

Ο τρόπος με τον οποίο ανακαλύπτουμε τον εαυτό μας είναι αποτέλεσμα της θυμικής μας διάθεσης

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΔΙΑΘΕΣΗ: **Stimmung** (στη γερμανική γλώσσα)

- Εκτός από διάθεση σημαίνει και το κούρδισμα ενός μουσικού οργάνου

- Το να βρίσκεται κανείς σε μια ενδιάθετη κατάσταση σημαίνει να είναι συντονισμένος / εναρμονισμένος / «κουρδισμένος» υπαρξιακά κατά έναν συγκεκριμένο τρόπο με τον κόσμο (βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

- **ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΗ**

Η διάθεση δεν αφορά μια εσωτερική επιθυμία που εξωτερικεύεται και χαρακτηρίζει πρόσωπα και πράγματα. Αντίθετα μοιάζει περισσότερο με ένα είδος **ατμόσφαιρας** στην οποία όσο περισσότερο βυθιζόμαστε τόσο πιο έντονα εμποτιζόμαστε υπαρξιακά από αυτήν

Μπορούμε να την παραλληλίσουμε με τον **καιρό** όπου:

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- Μια **ηλιόλουστη ημέρα** καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολο να φανταστούμε έναν γκρίζο και καταθλιπτικό κόσμο
- Ενώ αντίθετα αρκεί ένα **μουντό πρωινό** για να χρωματίσει τη ζωή μας με έναν μελαγχολικό και απαισιόδοξο τόνο

- Στη βάση του ενδιαθέτου αυτού «χρωματισμού» δύναται το κάθε τι που μας περιβάλλει να προσλάβει μια αντίστοιχη **αξιακή απόχρωση**

Δηλ. να γίνει:

- - ενδιαφέρον ή ανιαρό
- - θλιβερό ή χαρούμενο
- - χρήσιμο ή άχρηστο κ.ο.κ.

(Η διάθεση μας «καταλαμβάνει» / παράδειγμα: το «απειλητικό» γράμμα)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- Με βάση τα παραπάνω καθίσταται προφανές ότι η διάθεση αφορά τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο είμαστε «μέσα» στον κόσμο (δηλ. σχετίζεται με την ανθρώπινη εγκοσμιότητα)
- Το επίρρημα αυτό έχει μια υπαρξιακή – και όχι απλώς χωρική- διάσταση
- Δεν είμαι «μέσα» στον κόσμο με τον ίδιο τρόπο που το νερό είναι «μέσα» στο μπουκάλι
- Σημαίνει: κατοικώ / υπάρχω στη βάση μιας αρχέγονης σχέσης εξοικείωσης / κάθε τι που συνθέτει την καθημερινότητά μου το αντιλαμβάνομαι ως κάτι που με ενδιαφέρει και με αφορά άμεσα – δηλ. το εκλαμβάνω ως «δικό μου»
- Η κτητική αυτή διάθεση υπερβαίνει κατά πολύ τα στενά όρια κάθε νόμιμης ιδιοκτησίας

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Απολαμβάνω έναν καφέ στο αγαπημένο μου στέκι / κάθομαι στο συνηθισμένο τραπέζι και απολαμβάνω τις υπηρεσίες του γνώριμου σερβιτόρου

Αισθάνομαι τον χώρο αυτόν ως «**δικό μου**» χωρίς να αμφιβάλω τον νόμιμο ιδιοκτήτη του

Τον αντιλαμβάνομαι ως τέτοιον καθόσον τον θεωρώ ως εξαιρετικά γνώριμο και **οικείο**

Εξοικείωση: μια κατάσταση προσαρμογής όπου ο άνθρωπος «ξέρει» τα κατατόπια του δημόσιου περιβάλλοντος

(θα την μελετήσουμε αναλυτικότερα στο κεφάλαιο της εκπαίδευσης)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

Με βάση τα παραπάνω θα επιστρέψουμε ξανά στην ιστορία της τραγικής μητέρας εστιάζοντας:

- Α. Στο χρονικό διάστημα πριν τη δολοφονία

Η συγκεκριμένη γυναίκα κατοικεί και εργάζεται σε μια επαρχιακή πόλη της Ελλάδας. Ο κοσμικός της ορίζοντας περιλαμβάνει ένα **πλήθος ζητημάτων** γύρω από τα οποία περιστρέφεται η ζωή της (όπως λ.χ. Η συζυγική σχέση, η ανατροφή του παιδιού, οι επαγγελματικές υποχρεώσεις αλλά και η έλλειψη πρασίνου, η κίνηση στους δρόμους, το μεταναστευτικό πρόβλημα κ.α.)

Η γυναίκα αυτή είναι «μέσα» στον κόσμο επειδή ζει κατά έναν τρόπο ώστε τα ανωτέρω θέματα την αφορούν (δηλ. της παρέχουν τη δυνατότητα να δρα και να καταλαβαίνει ποια είναι)

Οτιδήποτε την περιβάλει αποτυπώνεται σε έννοιες που καθίστανται εμφανείς, διακριτές και κατανοητές (λ.χ. αντιλαμβάνεται την επέτειο του γάμου, τις σχολικές επιδόσεις, την μόλυνση του περιβάλλοντος, τις φυλετικές διακρίσεις κ.ο.κ.)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- Είτε της αρέσει είτε όχι η ύπαρξή της μοιάζει μπλεγμένη με αυτό το πλαίσιο και συνδεδεμένη με τα όντα και τις καταστάσεις που το απαρτίζουν

Είναι καταδικασμένη να σχετίζεται / ανησυχεί / νοιάζεται για τον κόσμο της

Δηλ. να «μεριμνά» για το Είναι της

Πώς;

Με βάση τη «**διάθεσή**» της – δηλ. τον τρόπο με τον οποίον είναι εναρμονισμένη / «κουρδισμένη» υπαρξιακά

Από πού προκύπτει; εν προκειμένω από τον ρόλο της ως **εργαζόμενης συζύγου και μητέρας**

Της παρέχει μια υπαρξιακή ταυτότητα η οποία της επιτρέπει να αισθάνεται οικεία και ασφαλής μέσα σε έναν κοινό και δημόσιο περιβάλλον

Δεν την δημιούργησε η ίδια αλλά οι «πολλοί» (δηλ. η «κοινή γνώμη» της κοινωνίας μέσα στην οποία ανήκει και η συγκεκριμένη γυναίκα)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- B. Από τη δολοφονία και μετά ...

Τίποτα πλέον δεν είναι το ίδιο

Έχει καταρρεύσει όλος εκείνος ο κόσμος της καθημερινότητας που αποτελούσε το ασφαλές καταφύγιο της γυναίκας

- Έχασε την εμπιστοσύνη που έδειχνε σε μια σειρά από ρόλους, επαγγέλματα και σχέσεις στη βάση των οποίων πίστεψε πως θα καθορίσει τον εαυτό της και θα ανακαλύψει το βαθύτερο νόημα της ύπαρξής της
- Έπεσε πλέον το φρούριο / κάστρο της κοσμικής της σιγουριάς (δηλ. το υπαρκτικό της στίγμα ως «κάποιας»)

Αρχίζουν πλέον να την κυριεύουν αμείλικτα «ΓΙΑΤΙ»;

Δεν μπορούν να απαντηθούν / ο κόσμος έχει χάσει πια τη σημαντικότητά του (δεν της «λέει» πλέον τίποτα...)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- Η συγκεκριμένη γυναίκα βιώνει μια κατάσταση όπου αδυνατεί να ενδιαφερθεί (δηλ. να «μεριμνήσει») για τον εαυτό της στη βάση των δυνατοτήτων (δηλ. των «διαθέσεων») που της παρέχει ο κόσμος

- Ως εκ τούτου της παρέχεται η ευκαιρία να γίνει «**αυθεντική**»

- Αυθέντης = απόλυτος κύριος / άρχοντας

Αυτός που ιδιοποιείται τον εαυτό του καθόσον οι αποφάσεις που παίρνει αποτελούν πλέον απόρροια της προσωπικής του βούλησης και όχι της επίδρασης που ασκούν πάνω του οι «άλλοι»

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΕΡΩΤΗΜΑ (1)

«Αυθεντικός» σημαίνει «καλύτερος» άνθρωπος;

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μόνο ο μεγάλος πόνος, ο μακρύς, αργός πόνος που χρειάζεται τον χρόνο του και που μας κάνει να καιγόμαστε σαν τα χλωρά κλαδιά μας κάνει ... να κατέβουμε στα έσχατα βάθη μας. Αμφιβάλλω αν ένας τέτοιος πόνος μας κάνει «καλύτερους»· ξέρω όμως πως μας κάνει *βαθύτερους*. (Nietzsche)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

- ΕΡΩΤΗΜΑ (2)

Με ποιον τρόπο εμβαθύνουμε υπαρξιακά;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μεταβάλλοντας τον χρονο-υπολογισμό (δηλ. τον τρόπο που υπολογίζουμε και αντιλαμβανόμαστε τη σχέση μας με το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον)

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

Μη Αυθεντικός τρόπος (βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

Παρελθόν	Παρόν	Μέλλον
<p>Ξεχνάμε πως οτιδήποτε είμαστε αποτελεί απόρροια της «<u>ρίψης</u>» μας εντός ενός προδιαγεγραμμένου και προϋπάρχοντος κόσμου</p> <p>(δηλ. ενός κόσμου για τον οποίον ουδέποτε ερωτηθήκαμε, προετοιμαστήκαμε ή επιλέξαμε τις χωρο-χρονικές του συντεταγμένες)</p>	<p>«Είμαι αυτό που κάνω»</p> <p>Έχω απορροφηθεί στις συνήθειες ασχολίες μου / εκείνο που με απασχολεί είναι το εάν, τότε και κατά πόσο θα φέρω εις πέρας την καθημερινή μου αποστολή</p> <p>«Ζω με το ρολόι»</p>	<p>Το προετοιμάζω σε απόλυτη συνάρτηση με το έργο που καλούμαι να ολοκληρώσω</p> <p>Ο μελλοντικός μου ορίζοντας εξαντλείται με την επιβεβαίωση η διάψευση των τρεχουσών προσδοκιών</p> <p>Το μέλλον υφίσταται για χάρη του παρόντος</p>

Ο θάνατος ως τρόπος ... ζωής

Αυθεντικός τρόπος (βλ. Martin Heidegger, *Είναι και Χρόνος*)

Παρελθόν	Παρόν	Μέλλον
<p>«Είμαι το παρελθόν μου»</p> <p>Υπάρχω με βάση την μακρινή ή την πρόσφατη ιστορία μου (δηλ. την κληρονομιά μου) / δεν μπορώ να εκπονήσω οντολογικά σχέδια εκ του μηδενός / υπόκειμαι στη «μοίρα» και το «πεπρωμένο της κοινότητας και του λαού που ανήκω</p> <p>Αναγκαστικά θα πρέπει να επαναλάβω το παρελθόν μου ...</p> <p>ΠΡΟΣΟΧΗ ΌΧΙ να επαναλάβω (δηλ. να λάβω ξανά) ή αλλιώς να ακολουθήσω τα βήματα των προγόνων μου Αλλά να επαναλάβω ή αλλιώς να αναλάβω εκ νέου το ιστορικό μου φορτίο από εκεί που σταμάτησαν οι προηγούμενοι</p>	<p>Συμπυκνώνεται μέσα σε μια στιγμή</p> <p>Δεν υποδηλώνει κάτι το απειροελάχιστο αλλά την έλευση του «καιρού» (δηλ. τον ερχομό της πλέον κατάλληλης όσο και κρίσιμης περιόδου) που αντιπαρατίθεται στη συνεχή, ανούσια και αναμενόμενη ροή των γεγονότων</p> <p>Σηματοδοτεί την έναρξη της πλέον καθοριστικής συνάντησης του ανθρώπου με το Είναι του</p>	<p>Η ουσία του ανθρώπου απορρέει κυρίως από το μέλλον του</p> <p>Αντί να το αναμένουμε στωικά οφείλουμε να το προλάβουμε</p> <p>Η συνάντηση με την υπαρξιακή «στιγμή» δεν πρέπει να λογίζεται ως μια ανεκπλήρωτη επαφή που με απασχολεί ποσοτικά (διερρωτώμενος πόσο χρόνος με χωρίζει από αυτήν) αλλά ως κάτι που μπορεί να συμβεί ανά πάσα ώρα και στιγμή</p> <p>Δεν αφορά την προσμονή ενός μελλοντικού γεγονότος αλλά την προετοιμασία / επαγρύπνηση για τον ερχομό του</p> <p>Ο άνθρωπος έχει το προνόμιο –και συνάμα το χρέος – να χρονίζεται τροπικά δηλ. να συγχρονίζεται κατά έναν τρόπο που δεν αφορά το «πότε» αλλά το «πώς» να ζήσει</p>

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ο «αυθεντικός» άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με μια «στιγμή» (ή αλλιώς βρίσκεται στην πλέον κρίσιμη και καθοριστική κατάσταση) όπου:

- Καλείται να ακροβατήσει οντολογικά πάνω από μια άβυσσο
- Χωρίς το δίκτυ της υπαρξιακής προστασίας των «πολλών» (δηλ. όλων εκείνων που έδιναν νόημα και ασφάλεια στον κόσμο του)
- Έχοντας ως μόνη βοήθεια την εξ-ισορροπητική δοκό της ιστορικότητάς του (δηλ. των δυνατοτήτων που του παρέχουν η κληρονομιά, η μοίρα και το πεπρωμένο του)

Η παιδαγωγική του Υπαρξισμού & οι «οριακές καταστάσεις»

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ

Η υπαρξιακή φιλοσοφία ήταν εκείνη που εντόπισε τόσο την ουσία όσο και την παιδαγωγική αξία των **«οριακών καταστάσεων»**

(σε αυτές περιλαμβάνονται η «κρίσιμη κατάσταση» και η «συνάντηση»)

Η παιδαγωγική του Υπαρξισμού & οι «οριακές καταστάσεις»

(Otto Bollnow: *Φιλοσοφική Παιδαγωγική*)

1. Η «κρίσιμη κατάσταση»

Κάθε αιφνίδιο γεγονός που δημιουργεί ανησυχίες, δυσκολίες και αδιέξοδα (στιγμές ύστατης δοκιμασίας που απειλούν να εκμηδενίσουν τη ζωή μας: τραγικά γεγονότα, ηλικιακές / οικογενειακές / οικονομικές κρίσεις κ.ο.κ.)

Δεν αποτελούν απλώς λυπηρά επεισόδια αλλά καταστάσεις που εκπληρώνουν μια ορισμένη λειτουργία (βοηθούν το άτομο να γίνει αυθύπαρκτο) ανήκουν στην ουσία μας / είναι απαραίτητες για την αυτό-διαμόρφωσή μας

ΕΡΩΤΗΜΑ

Πώς πρέπει να τις αντιμετωπίσει ο παιδαγωγός; / Μπορεί να επικαλεστεί τη θεραπευτική τους δράση και να τις προκαλέσει;

Η παιδαγωγική του Υπαρξισμού & οι «οριακές καταστάσεις»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κατηγορηματικά **ΌΧΙ**

Κάθε κρίση είναι μοιραία, επικίνδυνη και μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφικά αποτελέσματα / ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να επωμιστεί τέτοια ευθύνη

- Αναλαμβάνει δράση μόνο όταν η κρίση εμφανιστεί και απειλεί τη ζωή του παιδιού
- Για να βοηθήσει πρέπει να έχει κατανοήσει τη βαθύτερη ουσία και τη ζωτική σημασία της κρίσης
- Δεν αρκεί να καταφεύγει σε παρήγορες δικαιολογίες με σκοπό να μετριάσει τη σοβαρότητα της κρίσης
- Πρέπει να βοηθήσει το παιδί να αναγνωρίσει τη σημασία της κρίσης, να αναλάβει εξ ολοκλήρου τις ευθύνες και – χωρίς να την απαλύνει – να την αντέξει ως την απελευθερωτική της λύση (κάθε κρίση εμπεριέχει τη δυνατότητα μιας νέας αρχής)

Η παιδαγωγική του Υπαρξισμού & οι «οριακές καταστάσεις»

2. Η «συνάντηση»

- Υπερβαίνει κατά πολύ τον χαρακτήρα μιας απλής γνωριμίας
- Αφορά μια σπάνια και μοιραία εμπειρία που διακόπτει τη ζωή μας και την επανα-κατευθύνει σε πρωτόγνωρα βιώματα αυτοπραγμάτωσης και αυτογνωσίας
- Αποκαλύπτει κάτι που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για «ψυχρή» αντικειμενικότητα (ο άνθρωπος δεν μπορεί να αποστασιοποιηθεί ώστε να το παρατηρήσει και να το κατακτήσει γνωσιολογικά)
- Προκύπτει διαμέσου συγκλονιστικών επαφών που επιφέρουν μια αποφασιστική στροφή στην πορεία ενός ανθρώπου (όπως λ.χ. με άλλα πρόσωπα, έργα τέχνης, κείμενα ή κάποιον τομέα της πραγματικότητας)
- Λειτουργεί μονόπλευρα (οτιδήποτε μέχρι τότε αποσπούσε το ενδιαφέρον, μοιάζει πλέον αδιάφορο)

Η παιδαγωγική του Υπαρξισμού & οι «οριακές καταστάσεις»

ΕΡΩΤΗΜΑ

Ποιος είναι ο ρόλος του παιδαγωγού;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η «συνάντηση» είναι απρόβλεπτη, απρόοπτη και τυχαία
Ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να την προκαλέσει αλλά μόνο να την
προετοιμάσει

Να καθοδηγήσει τον μαθητή προς μια γνήσια εσωτερική σχέση με τον κόσμο
του πνεύματος

Ερώτημα εργασίας

- Πώς αντιλαμβάνεστε τον ακόλουθο ισχυρισμό του Nietzsche:

«Από τη σχολή του πολέμου της ζωής – Ό,τι δεν με καταστρέφει με κάνει δυνατό»